

Gyékényezés

A hagyományok azok az alkalmak, visszatérő események, szokások, amelyek segítségével nemzedékről nemzedékre megőrizhetjük tudásunkat, tapasztalatainkat.

A hagyományokba beleszületünk, szabályozzák életünket. Az elmúlt évtizedek nem kedveztek a néphagyomány ápolásának, továbbélésének.

Ezt a nagyon régi és szép mesterséget, amely valamikor nagyon sok ember megélhetését jelentette, ma már nagyon kevesen ismerik, és művelik.

A kosárfonás kezdetei tulajdonképpen a 17. századra nyúlnak vissza. Bősárkány szegény község volt, határának nagy részét víz borította. Olcsó volt a munkaerő, a község lakosságának jó része uradalmi birtokon dolgozott, ahol a kenyérrelvált is alig kereste meg. Bősárkányt azonban körülvette a süppedős, vizenyős talaj, a nádas, a gyékényes és a rét, így arra kényszerítette az itt letelepült embereket, hogy azzal foglalkozzanak, amihez könnyen hozzáférnek. A Hany nem csak a halaknak és a vízimadaraknak adott otthont, hanem bőven termelte a különféle vízinövényeket is. Ezek egyike volt a gyékény. Mivel ebből a növényből rengeteg termett errefelé, így lett a gyékényfonás a bősárkányi népek kenyere.

A háziipar keletkezéséről pontos adatok nem állnak a rendelkezésünkre, de a tény, hogy az 1800-as évek elején már készítettek szatyrokat. A háziipar tehát több száz éves múltra tekint vissza, és nem idegenektől tanulták, hanem a földrajzi adottságok termelték ki. A község életében döntő fordulatot jelentett a szegedi árvíz után az ott megrendezett országos kiállítás. Ennek megtekintésére érkezett Szegedre a község iskolamestere, akinek megtetszett a Tápén készült gyékényáru. Arra gondolt, hogy Bősárkányban is van megfelelő nyersanyag, ezért néhány terméket magával hozott a településre. Itt az iskola nagyobb diákjait jutalom ellenében szatyrok készítésére ösztönözte. A kísérlet sikerrel járt. A fonást hatodikos diákok tanulták meg először. Kezdetben 162 fiú és lány sajátította el a tanfolyamon a kosárfonást. Később, mint a futótűz terjedt el a tevékenység. Mivel a falu lakói elképzelhetetlen szegénységben éltek, minden alkalmat megragadtak kilátástalan helyzetük javítására. Minden házban fontak a faluban. A bősárkányiaknak tetszett az ipar, jó kereseti lehetőséget láttak benne.

Ugyan a kenyéradó gabonát elvitte az árvíz, de a Hanság vizenyős helyein ringott önmagát kínálva a sok gyékény és nád. A learatott nádat fűtésre és háztető készítésére használták, a gyékényből, pedig padló- vagy falvédőt, bútorcsomagolót, kosarakat készítettek. 1896-ban a Millenneumi Országos Kiállításon elnyerték az első helyezést kosaraikkal. Az elkészített termékek értékesítéséről azonban mindenkinek magának kellett gondoskodnia. Gyalogszerrel vagy kerékpárral -már akinek volt- házaltak a férfiak, nem ritkán 150-200 km-t megtéve a család megélhetéséért.

Az első világháború idején fellendült a szatyorkészítés. Lisztért, lekvárért, borért cseréltek kosarat. A pénznek nem volt értéke. Az 1930-as években annyira leszorították a termelési értéket (egy kosár ára negyven fillér volt), hogy csak egy kis papírdarabot adtak a boltban a termékért cserébe, amit a falu „Jancsi-bankónak” nevezett. A Jancsi-bankót a boltban vásárolhatták le a „készítők”. Természetesen ezek a cédulák 10 %-kal kevesebbet értek, mint amekkora érték szerepelt rajtuk, hiszen a boltos is levette róla a maga hasznát. Tóth Pál néhány társával 1932-ben azon kísérletezett, hogy valamiképpen megszervezze a háziipari szövetkezetet, ugyanis ez az értékesítési forma küzdelmes és nehézségekkel teli volt.

1937-ben a községi tanító, a jegyző, a patikus és még néhányan összedugták a fejüket, hogy mit kellene tenni. Valakinek az az ötlete támadt, hogy csikókat kellene venni. Az állatokra még valahogyan összeadták volna a pénzt, de ezeknek a jószágoknak élelemre is szüksége van. Legelője pedig csak az uradalomnak volt. Deputációt küldtek tehát az Esterházy-uradalomba. A kastélyból Pestre irányították őket, ahol nagy huzavona után előkerült a főherceg saját kezű írása, melyben megtiltotta a 200 hold legelő használatát. Mindezek következtében újra tanácskozásba kezdtek a bősárkányiak. Elhatározták, hogy háziipari szövetséget alapítanak, melynek legfontosabb funkciója a kosarak, szatyrok értékesítése lesz.

Nagy nehézségek árán 1937. május 2-án 48 taggal megalakult a szövetség. Tájékoztatták, hogy milyen piacra tudnák vinni az árut. „Egyik nap táviratot kaptak, hogy menjenek a budapesti Gellért Szállóba. Itt találkoztak egy német kereskedővel. Nemzetközi jelekkel megértették egymást. Megkapták a 30.000-t. Nagy volt itthon az öröm, mindjárt felemelték a szatyrok árát 40 fillérről 80 fillérré.”

A szövetségi tagok létszáma szervezés nélkül is nőtt. A működés olyan sikeres volt, hogy székházat már 1940-ben telekkönyvezték Háziipari és Mezőgazdasági Szövetség néven. Az eredményes működés lehetővé tette, hogy több mezőgazdasági kisgépet vásároljanak abból a célból, hogy a tagok munkáját ezzel is segíteni tudják. Nem álltak meg azonban a háziipari szövetségnél, hitelszövetséget nyitottak. Mindezzel a törpegazdákat kívánták segíteni. Közbeszólt azonban a háború. A II. Világháború alatt is működött a szövetség, azonban nem volt hosszú életű, mert 1949-ben beolvasztották a földműves szövetségbe. 1951-ben ismét önállóvá váltak. Nyolcvan taggal indultak, ám három hónap alatt majdnem kétszázra nőtt a taglétszám. Lényegében ettől az időponttól kezdődik a bősárkányi szatyrok, kosarak diadalútja.

A szövetség a háború után is folytatta működését, és NSZK, francia, holland, svájci, görög, kanadai rendelésre is dolgoztak, de üzleti kapcsolatban álltak Olaszországgal, Angliával és az USA-val is. Tovább nőtt a taglétszám. 1953-ban az intézmény már 350 taggal rendelkezett.

A bősárkányi Háziipari Termelőszövetség 1963-ig négy ízben nyerte el a „kiváló szövetség” címet. Az értékesítés ellenben egyre nehezebb lett. A kínai termékek alacsony ára miatt kiszorultak a bősárkányi szatyrok a nyugati piacról. Nem kellett a „pakkos kosár”, ezért különféle típusú gyékénytáskák kerültek bemintázásra. Ezek nevei: Csilla, Erzsike, Sanyi, Vödör, stb. Minderre azért volt szükség, mert gondoskodni kellett modernebb vonalú, szebb formájú készítményekről.

A község ipari szövetkezete munkát adott, ipari, műszaki kultúrát teremtett, és nem utolsósorban nemzeti értéket gyarapított. A szövetkezet az 1975-80 közötti tervidőszakban kis híján 300 millió forint értékű terméket állított elő. Jó üzlet volt tehát a lényegében népi hagyományokra, hazai alapanyagra épülő háziipari tevékenység.

1980-ban a csornai és a bősárányi háziipari szövetkezet Kisalföldi Háziipari Szövetkezet néven egyesült. 1982-től csökkent a termelés. Nem lehetett értékesíteni a szatyrokat és korábban nagyon kelendő „székülölap” rendelés mennyisége is jelentősen csökkent. Az 1990-es évektől a szatyortermeles teljesen megszűnt, csak minimális mennyiségű széket és szék-ülőlapot rendeltek. Napjainkban azonban szinte teljesen megszűnt a gyékényáru ilyen formájú értékesítése.